

დიმიტრი გეგენავა*
პაატა ჯავახიშვილი**

საკონსტიტუციო სამართალწარმოება: ქართული სამართლებრივი განათლების ახალი გამოწვევა

აბსტრაქტი

ქართული სინამდვილის გათვალისწინებით, სამართალში გამეფებული ტრადიციონალიზმი, ხშირად ზედმეტი დამოკიდებულება სწავლა-სწავლებისა და შეფასების მეთოდებისადმი, სიახლისადმი გაუთვით-ცნობიერებელი შიში, მნიშვნელოვნად აფერხებს დისციპლინების ევოლუციას. არადა, სამართლებრივი განათლება, საკუთრივ სამართლის მსგავსად, დინამიკური პროცესია და მუდამ განვითარებაზე უნდა იყოს ორიენტირებული. ამ თვალსაზრისით, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების დისციპლინის სწავლება საქართველოში პრობლემური ასპექტებით ხასიათდება. აღნიშნულის მიზეზი ის გარემოებაა, რომ მას ხშირად მატერიალურსამართლებრივ სფეროდ აღიქვამენ და უმეტესად ხსენებული საგანი უნივერსიტეტთა დიდ ნაწილში სამართლის დარგობრივი მახასიათებლის ცვლილების გამო ისწავლება. ამასთან, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების კურიკულუმში, როგორც წესი, ინტეგრირებულია საკონსტიტუციო კონტროლისა თუ შედარებითი საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების საკითხები, რაც შედეგობრივად პრობლემური შეიძლება იყოს „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამების დარგობრივი მახასიათებლის“ მიზნებისთვის. ამის გამო მეტად აქტუალურია მისი სამართლებრივი მხარე და განათლების კვლევების თავისებურებები, რომლებიც ამ შინაარსის სათანადოდ მიწოდებას, შესაბამისი შედეგების მიღწევას განაპირობებს. აქედან გამომდინარე, ნაშრომში განხილული იქნება, როგორც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლების თემატური მხარე, ისე საკითხები, რომლებიც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების დისციპლინის უშუალოდ კურიკულუმში ინტეგრირებას გულისხმობს.

* სამართლის დოქტორი, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის პრორექტორი, პროფესორი [d.gegenava@sabauni.edu.ge]

** სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტი, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი [paata.javakhishvili@tsu.ge]

I. შესავალი

სამართლებრივი განათლება, საკუთრივ სამართლის მსგავსად, ძალზე ტრადიციული მიდგომებით გაკერებული, თუმცა, იმავდროულად, დინამიკური პროცესია და მუდმივად განვითარებაზე უნდა იყოს ორიენტირებული.¹ მაღალფარდოვანი და ამალღებული მიზნების მიუხედავად, მისი უმთავრესი დანიშნულება პრაქტიკოსი იურისტის მომზადებაა, რასაც მოითხოვს კიდევ თანამედროვე შრომის ბაზარი.² სამწუხაროდ, ქართული სინამდვილის გათვალისწინებით, სამართალში გამეფებული ტრადიციონალიზმი, ხშირად ზედმეტი მიჯაჭვულობა სწავლა-სწავლებისა და შეფასების კლასიკური, ზოგჯერ მოძველებული მეთოდებისადმი, სიახლისადმი გაუთვითცნობიერებელი შიში მნიშვნელოვნად აფერხებს პროგრამებისა და დისციპლინების ევოლუციას. სამართლის პრაქტიკა კი გამოწვევების შესაბამისად უსწრაფესად ვითარდება და აკადემიური სივრცე ფიზიკურად ვერ უწყობს ფეხს,³ რის გამოც ხშირია იმედგაცრუება და პრაქტიკასთან პირველი შეხებით გამოწვეული სასოწარკვეთაც. ამ მხრივ საინტერესოა საკონსტიტუციო სამართალწარმოების, როგორც საგანმანათლებლო დისციპლინის, სწავლებასთან დაკავშირებული საკითხები და რა თქმა უნდა, მისი სწავლების პროცესში გამოწვევები ასევე საკმაოდ ბევრია.

საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შინაარსობრივი და თემატური მხარე პრობლემურია, რადგან მას ხშირად მატერიალურსამართლებრივ სფეროდ აღიქვამენ საკონსტიტუციო კონტროლისა თუ შედარებითი საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების გავლენით. ასევე აღსანიშნავია, რომ ხსენებული საგნის სწავლება ლამის „იძულებით“, მხოლოდ სამართლის დარგობრივი მახასიათებლის ცვლილებით დაიწყეს უნივერსიტეტთა აბსოლუტურ უმრავლესობაში.⁴ ამასთან, იგი პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის უფლებების გააზრებისა და რაც მთავარია, დაცვის მექანიზმების

¹ David R. Barnhizer, 'The Purposes and Methods of American Legal Education' (2011) 36(1) Journal of the Legal Profession 1-2; Cruz Reynoso and Cory Amron, 'Diversity in Legal Education: A Broader View, A Deeper Commitment' (2002) 52(4) Journal of Legal Education 491.

² სამართლებრივი ბაზრის კვლევა საქართველოში, კვლევის ანგარიში, მომზადებულია კვლევისა და საკონსულტაციო კომპანია „ეისითის“ მიერ (თბილისი, 2021); ნათია ხანთაძე, იურიდიული პრაქტიკის პროგრამები საქართველოში: შეფასება და რეკომენდაციები (თბილისი 2019).

³ მართალია, ეს მხოლოდ საქართველოს პრობლემა არაა და ზოგადად სამართლის გამოწვევაა მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, პაუნდის თქმისა არ იყოს, „სამართალი წიგნებში“ და „სამართალი პრაქტიკაში“ ხშირად განსხვავდება ერთმანეთისგან. Roscoe Pound, 'Law in Books and Law in Action' (1910) 44(1) American Law Review, 12-36) ამის მიუხედავად, ისინი იმდენად არ უნდა დაშორდეს ერთმანეთს, რომ ერთი მხოლოდ ფიქციად იქცეს და მეორე - სასოწარკვეთ რეალობად.

⁴ სამართლის დარგობრივი მახასიათებელი სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის დირექტორის ბრძანებით მტკიცდება და შესაბამისად, სავალდებულოა ყველა უნივერსიტეტისათვის, რომელიც სამართლის შესაბამის პროგრამას ახორციელებს.

ცოდნა-გამოყენების შესაძლებლობას.⁵ ამის გამო ძალზე აქტუალურია მისი სამართლებრივი მხარე და განათლების კვლევების ნიუანსები, რომლებიც ამ შინაარსის სათანადოდ მიწოდებას, შესაბამისი შედეგების მიღწევას უზრუნველყოფს. აქედან გამომდინარე, ნაშრომში განხილული იქნება, ერთი მხრივ, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლების შინაარსობრივი მხარე, თემატური შემადგენლობა, ხოლო მეორე მხრივ, ის ნიუანსები, რომლებიც ამ საგნის უშუალოდ კურიკულუმში ინტეგრირებას და სწავლებას გულისხმობს.

II. საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ადგილი სასწავლო კურიკულუმში

იურიდიული პროფესია რეგულირებადია,⁶ შესაბამისად, საქართველოში იურიდიული განათლებაც რეგულირებადია⁷ და სამართალში აკადემიური კვალიფიკაცია სახელმწიფოს განსაკუთრებული ზედამხედველობის ქვეშ ექცევა.⁸ აღნიშნული შესაბამის შემზღვევებსა და დამატებით სტანდარტს მოიაზრებს როგორც საკანონმდებლო, ისე კანონქვემდებარე აქტების დონეზე.⁹ უმაღლესი განათლების რეფორმის ფარგლებში, 2011 წელს დამტკიცდა „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამების დარგობრივი მახასიათებელი“¹⁰, რომელმაც განსაზღვრა სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამებისთვის (განსაკუთრებით ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურისთვის) სავალდებულო ძირითადი პრინციპები, ცოდნის, უნარებისა და ღირებულებების თვალსაზრისით (ჩაშლილი 5 დეტალიზებულ კრიტერიუმად).¹¹ აღნიშნული დოკუმენტი საკმაოდ მოცულობითად გადმოსცემდა საკითხებს, რომლებიც საგანმანათლებლო პროგრამის დასრულების შემდეგ სამართლის ბაკალავრს უნდა სცოდნოდა,

⁵ საქართველოში ადამიანის უფლებათა სამართლის სწავლება უმაღლესი განათლების საფეხურზე, საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში (2021) <<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021121616234346487.pdf>> [15.11.2022].

⁶ მუხლი 2, ქვეპუნქტი „ჰ“²⁴, საქართველოს კანონი „უმაღლესი განათლების შესახებ“ <<https://www.matsne.gov.ge/document/view/32830?publication=99>> [15.11.2022].

⁷ ibid, მუხლი 2, ქვეპუნქტი „ჰ“³⁴; მუხლი 75, პუნქტი 2, ქვეპუნქტი „ა“.

⁸ ibid, მუხლი 76, პუნქტი პირველი.

⁹ ibid, მუხლი 76 და მუხლი 77.

¹⁰ დარგობრივი მახასიათებლით (მისით დადგენილი სწავლის შედეგებით) აღწერილია შესაბამის კვალიფიკაციასთან დაკავშირებული ცოდნა, უნარები ან/და ავტონომიურობა-პასუხისმგებლობის სირთულის ხარისხი. იხ. ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოს სახელმძღვანელო, განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი (2022) 45 <shorturl.at/cdkvw> [15.11.2022].

¹¹ სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის დირექტორის 2011 წლის 11 ივნისის N224 ბრძანება „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამის დარგობრივი მახასიათებლის დამტკიცების შესახებ“.

თუმცა მათ შორის არ იყო საკონსტიტუციო სამართალწარმოება. ამის მიზეზი ბევრი რამ შეიძლება ყოფილიყო – დაწყებული საკონსტიტუციო სასამართლოს მზარდი, თუმცა იმ პერიოდისთვის შედარებით მცირე, 15 წლიანი გამოცდილებით, სფეროს მიმართ ნაკლები ინტერესითა და მისი მცოდნე პრაქტიკოსებისა თუ მკვლევრების სიმცირით დამთავრებული. 2020 წელს დამტკიცდა ახალი დარგობრივი მახასიათებელი, რომელმაც თვისობრივად შეცვალა იქამდე არსებული სტანდარტი ყველა მიმართულებით, გაფართოვდა სავალდებულოდ ასათვისებელ საკითხთა წრე, რომელმაც გაითვალისწინა საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაც (სამართლის ბაკალავრიატის დონეზე).¹²

საკონსტიტუციო სამართალწარმოება სხვადასხვა ფორმით აუცილებლად უნდა იყოს წარმოდგენილი სამართლის საბაკალავრო პროგრამებში და ამ ვალდებულების დარღვევა, ბუნებრივია, პროგრამის შეფასებაზე უარყოფითად აისახება, თუმცა, ბუნებრივია, ჩარჩო დოკუმენტი ვერ განსაზღვრავს იმ შინაარსობრივ დეტალებს, რასაც საკუთრივ აღნიშნული დისციპლინა უნდა მოიცავდეს.

III. საკონსტიტუციო სამართალწარმოება v. საკონსტიტუციო კონტროლი: თემატური ზღვარი

საკონსტიტუციო სამართალწარმოება, საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად, სამართალწარმოების დამოუკიდებელი ფორმაა, რომლის მეშვეობითაც საკონსტიტუციო სასამართლო სასამართლო ხელისუფლებას ახორციელებს.¹³ საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელება უზრუნველყოფილია პროცესუალური ნორმებით, რომელთა ერთობლიობაც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შინაარსობრივი შემადგენელია. ამ უკანასკნელს ბევრი საერთო აქვს სამართალწარმოების სხვა ფორმებთან, თუმცა იგი რიგი თავისებურებებითაც გამოირჩევა,¹⁴ რაც საკონსტიტუციო სასამართლოს სპეციფიკური სამართლებრივი ბუნებიდან¹⁵ გამომდინარეობს. საკონსტიტუციო სამართალწარმოების

¹² სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის დირექტორის 2020 წლის 2 აპრილის (MES 12000326937) ბრძანებით დამტკიცებული „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამის დარგობრივი მახასიათებელი“, III, 3.1.1.

¹³ მუხლი 60, პუნქტი პირველი, საქართველოს კონსტიტუცია, იხ., <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [15.11.2022].

¹⁴ გიორგი კახიანი, საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და პრაქტიკის ანალიზი (გამომცემლობა „მერიდიანი“ 2011) 289.

¹⁵ იხ., Alec Stone Sweet, ‘Constitutional Courts, Yale Law School Legal Scholarship Repository’, (2012), 817; Donald P. Kommers, Russel A. Miller, ‘Das Bundesverfassungsgericht: Procedure, Practice and Policy of the German Federal Constitutional Court’, Journal of Comparative Law, Vol. 3, No. 2, (2008),

ერთიან დეფინიციას საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს. მკვლევართა ნაწილი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებას განმარტავს როგორც საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადობას მიკუთვნებულ საკითხთა განხილვისა და გადაწყვეტის კანონით დადგენილ წესს.¹⁶ კონსტიტუციონალისტთა ნაწილი კი დეფინიციის ნაცვლად ყურადღებას ამახვილებს იმ საკითხებზე, რომლებსაც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ცნება მოიცავს.¹⁷ განსხვავებული და არაერთგვაროვანი მიდგომის მიუხედავად, საბოლოო ჯამში, საკონსტიტუციო სამართალწარმოება შეიძლება განიმარტოს როგორც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელების წესი და პროცედურა (ანუ საკონსტიტუციო კონტროლის პროცედურული და არა მატერიალური მხარე).

საკონსტიტუციო სამართალწარმოების საფუძველი საქართველოს კონსტიტუციაა, დამატებით კი პროცედურული წესები განისაზღვრება „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონით¹⁸ და საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო არის საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანო, რომელიც უზრუნველყოფს საქართველოს კონსტიტუციის უზენაესობას, კონსტიტუციურ კანონიერებას და ადამიანის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ამ ფუნქციური დანიშნულებიდან გამომდინარე საკონსტიტუციო სამართალწარმოება ორგანულადაა დაკავშირებული საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქციის განხორციელებასთან. თუმცა ამ ინსტიტუტებს შორის არსებული ურთიერთკავშირის მიუხედავად, არ არის მართებული მათი ცნებების უნიფიკაცია. პირიქით, საკონსტიტუციო სამართალწარმოებისა

196; Georg Vanberg, 'Legislative-Judicial Relations: A Game-Theoretic Approach to Constitutional Review', Florida State University, American Journal of Political Science, Vol. 45, N2, (2001), 347; Christian Starck, 'Constitutional Review in the Federal Republic of Germany', Translated by J. Ignaski, Notre Dame International and Comparative Law Journal, Vol. 2, (1984), 87.

¹⁶ კახიანი, supra სქოლიო 14, 289.

¹⁷ ბესიკ ლოლაძე, ზურაბ მაჭარაძე, ანა ფირცხალაშვილი, საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება (თბილისი 2021) 347.

¹⁸ 2018 წლამდე ასევე მოქმედებდა „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელსაც, წესით, ცალკე უნდა განესაზღვრა საკონსტიტუციო სამართალწარმოების საკითხები, თუმცა სინამდვილეში, იგი მხოლოდ ნაწილობრივ აწესრიგებდა სამართალწარმოებას, მეტიც ორგანულ კანონთან თემატური გადაფარვაც კი ჰქონდა. მოწესრიგებათა კოლიზიასთან დაკავშირებით იხ. დიმიტრი გეგენავა, საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საქართველოში: სამართალწარმოების ძირითადი სისტემური პრობლემები, (თბილისი 2012); კახიანი, supra სქოლიო 14.

¹⁹ მუხლი პირველი, პუნქტი პირველი, საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ <<https://www.matsne.gov.ge/document/view/32944?publication=32>> [15.11.2022].

და საკონსტიტუციო კონტროლის ცნებათა ურთიერთმიმართების განსაზღვრისთვის მნიშვნელოვანია თავად საკონსტიტუციო კონტროლის შინაარსის განხილვა და საკონსტიტუციო სამართალწარმოებისგან მისი ძირითადი თავისებურებების გამოყოფა. ამასთან, აღნიშნული განსაკუთრებით აქტუალურია იმიტომაც, რომ ქართული უნივერსიტეტების ნაწილი საკონსტიტუციო სამართალწარმოების საკითხებს საკონსტიტუციო კონტროლთან ინტეგრირებულად ასწავლის, რაც, ბუნებრივია, შესაძლებელია, თუმცა აუცილებლად საკითხავია, რამდენად გადის ესა თუ ის კურიკულუმი და საგანმანათლებლო დისციპლინა შედეგობრივად „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამების დარგობრივი მახასიათებლის“ ჩანაფიქრზე – სამართლის ბაკალავრმა აუცილებლად იცოდეს საკონსტიტუციო სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული საკითხები. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ დისციპლინის სახელწოდებაში „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების“ ასახვა ავტომატურად აკეთებს აქცენტს პროცედურულ საკითხებზე, რაც, უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის საბჭოს პრაქტიკის გათვალისწინებით, როგორც აღმოჩნდა, სერიოზული გამოწვევაა (შინაარსობრივად ამ ყოველივეს გათვალისწინება უნივერსიტეტების ნაწილს გაუძნელდა).²⁰

საკონსტიტუციო კონტროლთან დაკავშირებული თემატური საკითხების განსაზღვრა ისე, რომ ჩამონათვალი იზოლირებული იყოს საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ცნებისგან რთულია, თუმცა მაინც შესაძლებელი. საკონსტიტუციო კონტროლი შინაარსობრივად მოიცავს შემდეგ საკითხებს: კონსტიტუციის უზენაესობა და საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმი, საკონსტიტუციო კონტროლი და პოლიტიკა, საკონსტიტუციო კონტროლის, საკონსტიტუციო ზედამხედველობისა და საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების ურთიერთმიმართება, საკონსტიტუციო კონტროლის მოდელები, საკონსტიტუციო კონტროლის სახეები, საკონსტიტუციო კონტროლის წყაროები, საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი ბუნება, საკონსტიტუციო სასამართლოს ადგილი სახელმწიფო ხელისუფლების სისტემაში, საკონსტიტუციო სასამართლოს ფორმირება, საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრის სტატუსი, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების სამართლებრივი ბუნება.²¹ აღნიშნული საკითხები

²⁰ მაგალითისთვის იხ., საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის საბჭოს 2021 წლის 2 თებერვლის სხდომის ოქმი N53927; საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის საბჭოს 2021 წლის 31 იანვრის სხდომის ოქმი N50839.

²¹ Marco Goldoni, 'At the Origins of Constitutional Review: Sieyès' Constitutional Jury and the Taming of Constituent Power' (2012) 32(2) Oxford Journal of Legal Studies 211; Schnitz Rudolf Dürr, 'Improving Human Rights Protection on the National and The European Levels - Individual Access to Constitutional Courts' (Studii Si Anticole 2015) 42; Georg Vanberg, 'Legislative-Judicial Relations: A Game-Theoretic Approach to Constitutional Review', Florida State University (2001) 45(2) American Journal of Political

არ უნდა იქნეს გათვალისწინებული დისციპლინათა იმ კატეგორიაში, რომელიც უშუალოდ საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაზე ფოკუსირდება. საკონსტიტუციო კონტროლის სწავლება არსობრივად უფრო სამართლის სამაგისტრო პროგრამის დონეა,²² ვინაიდან შინაარსობრივად შედარებით სამართლებრივ ასპექტებს მოიაზრებს და ანალიტიკისა და უკვე არსებული ცოდნის სხვა სიღრმეს საჭიროებს. ამის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია საკონსტიტუციო კონტროლის საკითხები (შედარებით-სამართლებრივ პერსპექტივაში) განისაზღვროს სამართლის სამაგისტრო დონეზე, ბაკალავრიატის ეტაპზე კი ისწავლებოდეს უშუალოდ საკონსტიტუციო სამართალწარმოება, რომელიც მისცემს როგორც პროცედურულ საკითხთა შესახებ ცოდნას, ისე შესაბამის უნარებს, რომელთა გამომუშავებასაც სათანადო დრო და რაც მთავარია, უშუალოდ საპროცესო თემატიკაზე მეტი კონცენტრირება სჭირდება.

IV. საკონსტიტუციო სამართალწარმოება: საგნის შედეგები და შეფასების მეთოდები

ნებისმიერი საგანმანათლებლო დისციპლინისთვის უმნიშვნელოვანესია ინფორმაცია და ცოდნა, რომელიც საგნის წარმატებით დაძლევის შემდეგ სტუდენტს უნდა დარჩეს და შემდეგ პრაქტიკაში გამოიყენოს.²³ ამ პროცესში კი განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს იმ გარემოებას, რომ აღნიშნული ცოდნა უშუალოდ საგნის შინაარსსა და მისით გაცხადებულ მიზნებს შეესაბამებოდეს. სამწუხაროდ, აკრედიტაციის საბჭოს პრაქტიკა ამტკიცებს, რომ საკონსტიტუციო კონტროლისა და საკონსტიტუციო სამართალწარმოების თემატური აღრევა, ასევე მატერიალურსამართლებრივი საკითხებით პროცესუალურის გადაფარვა საკმაოდ ხშირია.

საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლების მიზანია, საბოლოო ჯამში, სამართლის ბაკალავრმა იცოდეს საკონსტიტუციო სამართალწარმოება და რაც მთავარია, შეძლოს მასში მონაწილეობის მიღება (იურიდიული საქმიანობაც ხომ დიდწილად პირდაპირ უკავშირდება სასამართლოებში

Science 347; Arnold Reiner, 'Constitutional Courts of Central and European Countries as a Dynamic Source of Modern Legal Ideas' (2003) 18 Tulane European and Civil Law Forum 109.

²² სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის დირექტორის 2020 წლის 2 აპრილის (MES 12000326937) ბრძანებით დამტკიცებული „სამართლის საგანმანათლებლო პროგრამის დარგობრივი მახასიათებელი“, III, 3.2.

²³ დეკლან კენედი, სწავლის შედეგების ჩამოყალიბება და დანერგვა (ლ. ბაქრაძის თარგმანი, ლ. ბაქრაძისა და ა. ქიტიაშვილის რედაქტორობით, თბილისი 2014) 8-12.

წარმომადგენლობასა და სამართალწარმოების პროცესს).²⁴ შესაბამისად, მისი შინაარსი სრულად უნდა კონცენტრირდებოდეს მხოლოდ საპროცესო-სამართლებრივ თემატიკაზე, კერძოდ, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სამართლებრივი ბუნება, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების პრინციპები, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღების წესი, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სტადიები – კონსტიტუციური სარჩელის/კონსტიტუციური წარდგინების რეგისტრაცია, არსებითად განსახილველად მიღება, არსებითი განხილვა, საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებების განხორციელების პროცესუალური ასპექტები და ა.შ.

სრულიად შესაძლებელია საგნისადმი დამოკიდებულების გათვალისწინებით (განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუკი საკონსტიტუციო სამართალწარმოება ინტეგრირებულია საკონსტიტუციო კონტროლთან), დამატებით ისწავლებოდეს საკონსტიტუციო კონტროლის თემატიკაც, თუმცა ეს არავითარ შემთხვევაში არ უნდა მოხდეს საკუთრივ სამართალწარმოების საკითხების შემცირების ან დამცრობის ხარჯზე. მათი ფორმალური გათვალისწინება სასწავლო სილაბუსში ვერ შეასრულებს ვერც სამართლის დარგობრივი მახასიათებლის და მით უმეტეს, ვერც თანამედროვე შრომის ბაზარზე ორიენტირებული სწავლების მიზანს.

ცოდნასთან ერთად, მნიშვნელოვანია, საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლის შედეგად სტუდენტს შეეძლოს ყოველივეს პრაქტიკაში გადატანა, ფლობდეს სათანადო უნარებს. ამ აუცილებელი უნარების დაჯგუფება რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება: 1. საპროცესო დოკუმენტების შედგენა და დასაბუთება: აქ იგულისხმება როგორც კონსტიტუციური სარჩელი, ისე შესაგებელი (ამ სიტყვის ფუნქციური გაგებით, როგორც ის შეიძლება მიემართებოდეს გასაჩივრებული ნორმატიული აქტის მიმღები საკონსტიტუციო ორგანოს სამართლებრივი პასუხს), შუამდგომლობა, სასამართლო მეგობრის მოსაზრება და ა.შ. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს არა მხოლოდ ოფიციალური ფორმულარების შევსებას, არამედ დასაბუთების ხარისხობრივ მხარესაც (ერთგვაროვანი სასამართლოს პრაქტიკით, უფლებათა თეორიითა და სხვა მნიშვნელოვანი წყაროებით არგუმენტაცია); 2. სასარჩელო მოთხოვნის განსაზღვრა, უფლების დაცვის მექანიზმის შერჩევა ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის გათვალისწინებით; 3. ზეპირ მოსმენაზე (როგორც განმწესრიგებელი, ისე ძირითადი, არსებითი განხილვისას) პოზიციების დასაბუთებული წარმოჩენა, კითხვებისა და პასუხების ფორმულირება, სასამართლო დებატებში დამაჯერებლად მონაწილეობის ტექნიკა;

²⁴ ეკონომიკური საქმიანობის სახეები (მე-2 რედაქცია, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, თბილისი 2016) 282 <https://www.geostat.ge/media/13408/NACE-Rev-2_Georgian_2016.pdf> [15.11.2022].

4. საკონსტიტუციო სამართალწარმოების პრინციპების, საპროცესო საშუალებების გამოყენება პროცესის მიმდინარეობისას; 5. ეთიკური ნორმების დაცვა (რაც ასევე უნდა ინტეგრირდეს პასუხისმგებლობა-ავტონომიურობის კომპონენტში და იყოს გადამოწმებადი შესაბამისი შეფასების მეთოდით).

სწავლის შედეგების განსაზღვრას აზრი დაეკარგება და უბრალო ფორმალობად დარჩება, თუკი აღნიშნული არ გამყარდა შეფასების მეთოდებითა და კრიტერიუმებით, რომლებიც უზრუნველყოფს საგნის შინაარსით განსაზღვრული შედეგების მიღწევას. თუკი შეფასების მეთოდოლოგია ორიენტირებული იქნება თეორიული ცოდნის შეფასებაზე, ვერცერთი მიზანი მიიღწევა. საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლების ფარგლებში სტუდენტმა აუცილებლად უნდა შექმნას საპროცესო დოკუმენტები, უშუალო მონაწილეობა მიიღოს იმიტირებულ საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში - სწორედ ამ კომპონენტებზე მოდიოდეს შეფასებათა მოცულობითი წილი და რაც მთავარია, მიიღოს შესაბამისი უკუკავშირი.

V. დასკვნა

საკონსტიტუციო სამართალწარმოების სწავლების პრაქტიკა ეტაპობრივად იწერება საქართველოში. მისი სავალდებულობა, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანი ნაბიჯია განვითარებისთვის, თუმცა აღნიშნული მარტივად განხორციელებადი ნამდვილად არაა. სამართლებრივი განათლებისა და პრაქტიკული საქმიანობისთვის მისი განსაკუთრებულობის მიუხედავად, სამწუხაროდ, როგორც შინაარსობრივი, ისე ფორმალური თვალსაზრისით, საგანმანათლებლო დისციპლინის სტრუქტურისა და დიზაინის ჩამოყალიბება ბევრ სიძნელეს შეეჩეხა. მათი უმრავლესობის გამოსწორება და შემდგომში მართებული მიმართულებით განვითარება სრულიად შესაძლებელია.

საკონსტიტუციო სამართალწარმოებისა და საკონსტიტუციო კონტროლის შინაარსი ერთმანეთისგან განსხვავდება, მათი აღრევა ეწინააღმდეგება სამართლის დარგობრივი მახასიათებლის მიზანს, - სამართლის ბაკალავრმა იცოდეს საკონსტიტუციო სამართალწარმოება. ეს უკანასკნელი სრულად საპროცესოსამართლებრივი ხასიათისაა და კონცენტრირდება უშუალოდ საკონსტიტუციო კონტროლის პრაქტიკულ განხორციელებაზე. აქედან გამომდინარე, მისმა შინაარსმა სრულად უნდა მოიცვას სამართალწარმოების (და არა შედარებითი საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების) თემატიკა. მართალია, მისი შესწავლა საკონსტიტუციო კონტროლის საკითხებთან ერთად შესაძლებელია,

თუმცა თემატური გადაფარვითა და მატერიალურსამართლებრივი მიმართულების წინ წამოწევით იგი არ უნდა დაკნინდეს. ამ კუთხით, მიზანშეწონილია, საკონსტიტუციო სამართალწარმოება ისწავლებოდეს ცალკე დისციპლინად.

ცოდნასთან ერთად აუცილებელია კურსდამთავრებულს ჰქონდეს სათანადო უნარები, რომელთა საშუალებითაც იგი შეძლებს უშუალოდ საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში მონაწილეობის მიღებას (ყველა ეტაპზე შესაბამისი ფორმითა და მექანიზმების გამოყენებით). აღნიშნული კი პირდაპირ უკავშირდება ცოდნის შეფასების მეთოდებსა და კრიტერიუმებს, რომლებიც პრაქტიკული დოკუმენტების შედგენასა და საპროცესო უნარების ბეპირ დემონსტრირებას უნდა მოიაზრებდეს. სხვაგვარად, შეუძლებელია სწავლის შედეგები გაიზომოს და იყოს რეალური, შრომის ბაზარზე ორიენტირებული. ამადლებული და მრავალფეროვანი მიზნების მიუხედავად, სამართლის საბაკალავრო პროგრამის უმთავრესი დანიშნულება სწორედ პრაქტიკოსი იურისტის მომზადებაა, რომელსაც უნდა შეეძლოს მიღებული ცოდნისა და უნარების პრაქტიკაში გამოყენება, რისი საჭიროებაც საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შემთხვევაში კიდევ უფრო თვალნათელია.